

Insatsvaror i produktionen

Hur svenska mjölkproducenter påverkas när priset på insatsvaror ökar.

Sofia Kjellberg och Tom Kuiper

Självständigt arbete i företagsekonomi • 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap / Institutionen för ekonomi

Agronomprogrammet - ekonomi

Examensarbete / SLU, Institutionen för ekonomi, 1422 • ISSN 1401-4084

Uppsala 2022

Insatsvaror i produktionen. Hur svenska mjölkproducenter påverkas när priset på insatsvaror ökar.

Intermediate goods in production. How Swedish milk producers are affected when the price of intermediate goods increases.

Sofia Kjellberg och Tom Kuiper

Handledare: Richard Ferguson, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi

Examinator: Karin Hakelius, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i företagsekonomi
Kurskod: EX0902
Program/utbildning: Agronomutbildning - ekonomi, NY008
Kursansvarig inst.: Institutionen för ekonomi
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: Arla (2021). Bästa vädret om en ko får välja.
<https://www.arla.se/artiklar/basta-vadret-om-en-ko-far-valja/>
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Serietitel: Examensarbete / SLU, Institutionen för ekonomi
Delnummer i serien: 1422
ISSN: 1401-4084

Nyckelord: insatsvaror, mjölkproduktion, lönsamhet, värdekedja, costs management, supply chain, ekonomistyrning.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för ekonomi

Sammanfattning

I vår samtid förekommer oroligheter i omvärlden som medför konsekvenser inom många områden. Efter en längre period av pandemin Covid-19 samt invasionen av Ukraina i Europa har situationen förändrats markant. Oavsett land är många branscher beroende av den globala handeln, som inte utesluter lantbruket och livsmedelsproduktionen i Sverige. På grund av oroligheter i omvärlden visar ny statistik att inflationen inte har varit så hög som den är i dagsläget i Sverige sedan år 1991. Det har länge funnits en oro och kostnadskris inom lantbruket vilket har ökat med rådande oroligheter i omvärlden har priserna på el och drivmedel rusat, samt priserna på foder och gödsel.

Sveriges jordbruk har i alla tider haft en stark koppling till mjölkkon och mjölkproduktionen med en stark integration till vår kultur. Trots detta existerar en trend med minskning av antalet mjölkkor i Sverige eftersom företagens lönsamhet försämras. Det framgår en stor risk att mjölkproduktionen i Sverige riskerar en tvärbroms där ansvar behövs tas från både politiker, konsumenter och producenter.

Syftet med uppsatsen är att analysera påverkan på svenska mjölkproducenter när priset på insatsvaror ökar för primärproduktion. Syftet uppnås med hjälp av att den kvalitativ forskningsmetoden tillämpats där semistrukturerade intervjuer ligger till grund för den insamlade empirin.

Studiens resultat visar att det är en volatil bransch för mjölkproducenter i dagens läge. Omvärldsfaktorer påverkar den svenska produktionen av livsmedel med ökade kostnader och intäkter som inte klarar av att bemöta kostnaderna. Lönsamheten är hårt drabbad inom verksamheterna där ansvar behövs tas av fler än enbart den enskilde producenten.

Nyckelord: insatsvaror, mjölkproduktion, lönsamhet, värdekedja, costs management, supply chain, ekonomistyrning.

Abstract

In the age we live in, disturbance occurs in the outside world that brings with it dire consequences in several parts of society. After a long time of the pandemic Covid-19, and then the recent invasion of Ukraine in Europe, the situation has changed remarkably. Regardless of country, many industries are dependent on global trade, which does not exclude Swedish agriculture and food production. New statistics show that because of the disturbances in the world, inflation has not been this high since the year 1991. There has long been a concern and cost crisis in the agricultural industry and with recent disturbance in the world, electricity and fuel prices have increased significantly, as well as the prices of feed and commercial fertilizers.

Sweden's agriculture has always had a strong connection to dairy cows as well as dairy production with a strong integration into Swedish culture. Despite this, there exists a trend in which the amount of dairy cows is decreasing due to the deterioration of profitability for dairy farms. There is a great risk that Swedish dairy production risks a breaking point where responsibility needs to be taken from both politicians, consumers, and producers.

The purpose of this study is to analyze how Swedish dairy farmers get affected when the price on inputs increases. This purpose can be achieved with the use of the qualitative research method in which semi structured interviews will be applied and be the foundation of the gathered empirical.

The result of this study shows that the agricultural industry and the dairy production is volatile in the current situation. Global disturbance and its factors impact Swedish food production in the form of increased costs and with an income that does not match the costs. The profitability within the organizations is severely affected where responsibility needs to be taken by more than just the individual producer.

Keywords: intermediate goods, milk production, profitability, value chain, costs management, supply chain, financial management.

Innehållsförteckning

1. Inledning	10
1.1 Bakgrund.....	10
1.2 Empiriskt problem	13
1.3 Teoretiskt problem.....	13
1.4 Syfte och forskningsfråga	14
2. Metod	15
2.1 Urval	15
2.2 Datainsamling	16
2.3 Dataanalys.....	17
2.4 Kritisk reflektion.....	17
2.4.1 Etiska aspekter.....	18
3. Teoretiskt ramverk	19
3.1 Managerial accounting theory: costs management.....	19
3.1.1 Koppling till ekonomistyrning	21
3.2 Porters värdekedja.....	21
3.3 Supply chain management theory.....	24
3.2 Teoretisk syntes	26
4. Empiri	28
4.1 Respondenterna.....	28
4.2 Produktionskedjan	28
4.2 Insatsvaror.....	29
4.3 Åtgärder för lönsamhet	31
4.4 Lantbrukaren	33
5. Analys	35
5.1 Produktionskedjan	35
5.2 Värdekedjan	36
5.3 Kostnadsminimering och lönsamhet.....	38
6. Diskussion	40
7. Slutsats	43
7.1 Slutsats utifrån forskningsfrågor.....	43
7.2 Kritisk reflektion.....	44
7.3 Förslag till vidare forskning.....	44
Referenser	46
Bilagor	49

Tabellförteckning

Tabell 1: Intervjupersonerna. (Egen bearbetning). 16

Figurförteckning

Figur 1: Upplevd lönsamhet idag hos lantbrukare, procentandel med svarsalternativ. (Egen bearbetning, se Lantbruksbarometern, 2022).	12
Figur 2: Porters värdekedja (Egen bearbetning, se Porter, 1985.)......	23
Figur 3: Skildring av New och Payne (1995) för aktiviteterna i produktionskedjan (Egen bearbetning, se Tan, 2000).	25
Figur 4: Aktiviteter för mjölkproduktion (Egen bearbetning).	25

Förkortningar

Ibid.	Ibidem, “på samma ställe”
SCM	Supply chain management
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
tkr	tusen kronor
u.å.	utan år

1. Inledning

Inledningsvis kommer studiens bakgrund behandlas och presentera det empiriska samt teoretiska problemet. Bakgrunden formuleras för att ge läsaren en grundlig förståelse för rapportens innehåll samt efterföljande delar.

1.1 Bakgrund

I vår samtid förekommer oroligheter i omvärlden som medför konsekvenser inom många områden. Efter en längre period av pandemin Covid-19 samt invasionen av Ukraina i Europa har marknadssituationen förändrats markant. Oavsett land är många branscher beroende av internationell handel och marknad, vilket inte är en avvikande faktor för lantbruket och livsmedelsproduktionen i Sverige. Som en del under fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap inom Sveriges Lantbruksuniversitet i Uppsala organiserar sig SLU Future Food som inspirerat till rapportens avhandling. SLU Future Food presenteras som en framtidsplattform som genom forskning arbetar utvecklande för ekologisk, ekonomisk och social samverkan inom livsmedelssystem (SLU, 2022). SLU Future Food är en av totalt fyra framtidsplattformar vid Sveriges Lantbruksuniversitet, som “tar sig an komplexa hållbarhetsutmaningar genom ett systemorienterat tvärvetenskapligt arbetssätt med framtidsperspektiv” (SLU, 2022). Framtidsplattformen verka mot målgrupperna beslutsfattare, aktörer inom livsmedelssektorn, forskningsfinansiärer, opinionsbildare, media, den egna organisationen med flera (Ibid.).

På grund av oroligheter i omvärlden visar ny statistik från Statistiska Centralbyrån, SCB, att inflationen inte har varit så hög som den är i dagsläget i Sverige sedan år 1991 (Jordbruksaktuellt, 2022). Det har länge funnits en oro och kostnadskris inom lantbruket och med rådande oroligheter i omvärlden har priserna på el och drivmedel rusat, samt priserna på foder och gödsel (Dagens Nyheter, 2022). Redan i Jordbruksverkets rapport 2012:7 (2012) med marknadsöversikt för mjölk- och mejeriprodukter byggd på statistik samt analys framgår att produktionen av mjölk i Sverige minskar varje år. Sveriges jordbruk har i alla tider haft en stark koppling till mjölkkon och mjölkproduktionen med en stark integration till vår kultur (Jordbruksverket, 2012). Trots detta existerar en trend med minskning av antalet mjölkkor i Sverige eftersom företagens lönsamhet försämras, samt en ökad variation i kostnaderna och intäkterna i kombination med effektivare jordbruk och ökad mjölkproduktion per ko. Rapporten indikerar även redan år 2012 på ökade priser på insatsvaror och prispress på livsmedelsvaror. Detta har lett till strukturförändringar och en mer industrialiserad produktion, samt minskning av antalet mjölkproducenter i svensk produktion. Det finns otaliga mervärden inom den svenska livsmedelsproduktionen. I jämförelse med andra länder har Sverige

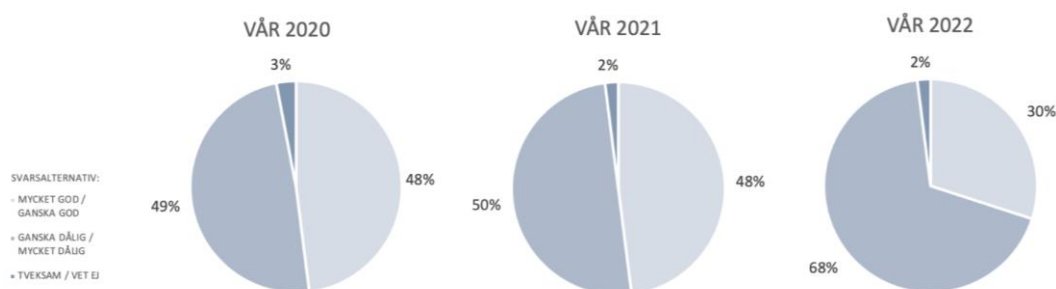
och svenska producenter högre krav på djurskydd och djurhälsa, användning av antibiotika, en stor betydelse för landsbygdens utveckling, miljömål med mera (Jordbruksverket, 2022). Mervärdena sträcker sig över flera branscher och aktörer i samhället, samt genom hela värdekedjan. Det finns även en vilja att förbättra situationen för svensk mjölkproduktion. Under år 2015 togs en handlingsplan fram för att utveckla svensk mjölkproduktion efter initiativ från regeringen (Jordbruksverket, 2015). Ett av de uppsatta målen är att genom ökad kommunikation gällande svensk mjölkproduktions mervärden öka andelen svenska mjölkprodukter i livsmedelsbutikerna.

Trots goda mervärden och en uttalad vilja att förbättra situationen för svensk mjölkproduktion framförs i debatt från mjölkproducenter i Sverige att lantbruket befinner sig i en omfattande kostnadskris, redan innan de större påverkningar som skett i omvärlden (Dagens Nyheter, 2022). Det framgår i debatten att svensk mjölkproduktion riskerar att minska kraftigt. Samtliga intressenter behöver ta ansvar, såväl politiker, konsumenter och producenter. Kriget i Ukraina kommer leda till långsiktiga samt omfattande konsekvenser för svenskt lantbruk. Trots att branschen är van vid risker formuleras i debatten att lantbrukarna “står just nu inför en situation som utan tvekan är den mest avgörande för svensk livsmedelsförsörjning under vår livstid” (Ibid.). Ukraina samt Ryssland är två viktiga parter i världshandeln inom jordbrukssektorn där utbudet från länderna just nu minskar och priserna på insatsvaror skenar i och med konflikten. Agerande krävs, riskerna ökar och konsekvenserna kommer bli dramatiska. Skördarna prognostiseras till lägre vilket kommer påverka livsmedelssektorn under en längre tid. I och med detta finns även risken för ökade oroligheter på flera håll i samhället.

Det existerar en målkonflikt på många plan i samhället och att “[...] vi behöver öka den svenska livsmedelsförsörjningen och satsa inom svenskt lantbruk tycks självklart. Men i stället är det en hög risk att vi får en tvärbroms redan nu i vår. Redan innan kriget drog i gång var kostnadskrisen i lantbruket ett faktum. Totalt har årskostnaderna för de viktiga insats-varorna som foder, gödsel, drivmedel och el ökat med tre miljarder kronor för mjölkproducenter jämfört med tidigare år” (Dagens Nyheter, 2022). Mjölkbönderna framför att det finns åtgärder som behövs göras men även förbättras. Politiken behöver göra mer, konsumenterna behöver prioritera svenskproducerade produkter trots ökande priser samt att hela livsmedelskedjan behöver tillsammans ansvara för riskerna och kostnaderna, inte enbart mjölkproducenterna. Lantbruksbarometern från Ludvig & Co., Swedbank och Sparbankerna (2022) bekräftar lantbrukares svårigheter gällande ekonomin i verksamheterna. Risker belyses på många olika plan där lantbrukare uttrycker stora risker även inom gällande livsmedelsstrategi, jordbrukspolitik och regelverket trots en ökad efterfrågan samt högre avräkningspriser så balanseras inte lönsamheten för de ökade priserna på insatsvarorna i produktionen.

Lantbruksbarometern (2022) är en rapport som upprättas för att belysa lantbrukarnas uppfattningen om rådande läget inom lantbruket och har skriberas sedan år 1987. En första noterad trend i den senaste analysen är att lantbrukarna, trots högre avräkningspriser, inte finner någon tro på förbättrad lönsamhet i och med att det extra höga kostnaderna tar överhand (se figur 1). Trenden som presenteras belyses även i rapportens viktigaste insikter, som omfattar fem områden gällande lantbrukskonjunkturen och upplevd lönsamhet, framtidstro, affärsutveckling, affärsmöjligheter och investeringar samt attraktiv bransch. Fördjupat till området framtidstro är det 26 procent av intervjuade lantbrukare som tror på en förhållandevis god lönsamhet om ett år, vilket är en halverad andel från året innan. Trots denna trend är producenterna inom mjölkproduktionen optimistiska och belyser även det positiva inom lantbruket. Av de deltagande trivs total 94 procent med sitt yrke, där två av tre skulle rekommendera kommande generation att vara verksam inom lantbrukssektorn.

Upprättandet av analysen gjordes innan invasionen av Ukraina, mellan 17 januari och 4 februari 2022, men trots detta identifieras en stor oro gällande lönsamhet i lantbruksföretagen. Lantbruksbarometern (2022) skriver om den ovisshet som existerar för konsekvenserna som kom att bli efter invasionen i Ukraina. Vetskapen är att både Ryssland och Ukraina är en stor del av den globala handeln med spannmål, oljeväxter, energi samt gödselmarknaden, vilket kommer ge stor inverkan på livsmedels- och lantbrukssektorn.

Figur 1: Upplevd lönsamhet idag hos lantbrukare, procentandel med svarsalternativ. (Egen bearbetning, se Lantbruksbarometern, 2022).

1.2 Empiriskt problem

I dagens läge med omfattande omvärldsfaktorer som påverkar lantbrukssektorn, samt tidigare påfrestningar, sker det stora förändringar som påverkar samhället på många sätt. För svenska mjölkproducenter påverkas lönsamheten kraftigt. De ökade kostnaderna är något som kommer ställa den svenska livsmedelsproduktionen på prov. Omvärldsfaktorer innebär att det blir omfattade samt långsiktiga konsekvenser för lantbruket, svenska mjölkbönder och hela produktionskedjan (Dagens Nyheter, 2022). Det är därför av intresse att forska på vad svenska mjölkproducenter gör för att bibehålla lönsamhet i verksamheterna och vad som krävs för att bibehålla svensk mjölkproduktion ur lantbrukarens perspektiv.

1.3 Teoretiskt problem

Samhället utvecklas ständigt. Vardagen blir mer digitaliserad, nya trender strukturerar sig, efterfrågan och utbud förändras samt produktionen globaliseras. Oavsett vart i världen en produktion sker påverkas denna av omvärldsfaktorer. Detta är inte något undantag för produktionen i Sverige. De snabba förändringarna och utveckling medför att forskning och litteratur inte alltid hinner uppdateras. Som en grund för produktionskedjan enligt New och Paynes (1995, se Tan, 2000) tolkning och i enlighet med Porters teori gällande värdekedjan (Porter, 1985) finns intresse att undersöka hur teorin förhåller sig till verkligheten. Lantbrukssektorn upplever ekonomiska svårigheter med många risker som presenterats i bakgrunden med hänvisning till Lantbruksbarometern (2022). Trots detta finns begränsat med eller inte någon litteratur alls gällande produktions- och värdekedjan i olika kontexter. Det finns även begränsat med information hur lantbrukare hanterar aktiviteterna i produktionskedjan för att hantera kostnader. Med tillämpning av kostnadshanteringsteorin costs management tankar (Anderson, 2005) finns intresse att se hur tillämpligt teorins resonemang är för producenter som påverkas av ökade priser på insatsvaror. Som producent är det svårt att följa hela kedjan för att den egna lönsamheten skall maximeras och kostnaderna hanteras.

Inom verksamhet och produktion är ekonomistyrning en stor del. Ekonomistyrning inkluderar flera delar av en verksamhet med en grund i att prestera ett resultat. Resultatet ges genom att ta intäkterna minus kostnaderna (Ax et.al., 2009). Med andra ord kommer kostnadernas förändring direkt att påverka resultatet, likväl som förändring i intäkterna direkt kommer att påverka resultatet. Vikten av kostnadshantering är tydlig inom litteraturen, ändå ges enbart översiktliga översväganden till strategiska val inom begränsat med branscher. Detta gör det intressant att undersöka vad producenterna kan eller gör när priset på insatsvaror

ökar. Om kostnaderna i verksamheten ökar skapas funderingar vad som kan göras för att behålla tidigare resultat under en marknadsförändring. Det är att öka intäkterna. Med koppling till costs management kan även hantering i form av kostnadsminimering ske inom verksamheten, exempelvis genom att minska resursanvändningen (Anderson, 2005). Gällande produktionskedjans teori (Tan, 2000) med tolkningen att samtliga delar av produktionskedjan verkar som en affärsenhet med praktiska inslag kommer ekonomistyrningens teori för att behålla resultat att kombineras. Detta i den form av att en förändrad marknadssituation där kostnaderna ökar för verksamheten krävs en motreaktion av en annan verksamhet. Denna verksamhet anses vara en del av produktionskedjan för att fortsätta skapa värde.

1.4 Syfte och forskningsfråga

Syftet med studien är att öka förståelsen för påverkan på producenter när priset på insatsvaror ökar.

1. Vad gör svenska mjölkproducenter för att bibehålla lönsamhet i produktionen när priset på insatsvaror ökar?

2. Metod

Studiens analysenhet är lantbruksföretag med inriktning på mjölkproduktion som evalueras med fokus på hur lönsamheten påverkas när priset på insatsvaror ökar. Observationsenheten för studien är två lantbruksföretag som intervjuas för insamling av data, samt analys och insamling av data från skriftliga källor (DeCarlo, 2018). Här har kvalitativ fallstudie använts. Den kvalitativa metoden innebär att beskriva empirin med ord i stället för att sätta siffror på insamlad data som görs vid användandet av kvantitativ forskningsmetod (Bryman och Bell, 2017). Önskan att få en djupare förståelse för formulerade problem är grunden till att använda den kvalitativa metoden. Detta eftersom vald metod har som avsikt att ge en djupgående insikt med koppling till vald teori (Ibid.).

Avhandlingen bygger vidare på semistrukturerade intervjuer som är grunden för insamlad empiri. Valet att göra semistrukturerade intervjuer är att det är en effektiv metod och bearbetning för insamling av empiri jämförande exempelvis enkätundersökning (Bryman och Bell, 2017). Genom intervjuer fås även en större möjlighet för respondenten att svara ur eget perspektiv och anpassa frågorna per respondent, vilket värdesätts eftersom studien skall utgå från lantbrukarens egen uppfattning och perspektiv.

2.1 Urval

Kedjeurval i kombination med bekvämlighetsurval har tillämpats där de valda respondenterna består av mjölkproducenter i olika delar av Sverige. Urvalsmetod baseras på kedjeurval där författarna har blivit rekommenderade respondenter genom egna kontakter. Detta för att det dels underlättat för författarna, dels för att de med stor sannolikhet uppfyller de valda kriterierna för att kunna tillhöra målgruppen. De främsta kriterier som valts för urvalet är att det skall vara en lantbrukare med mjölkproduktion inkluderat medel eller större antal mjölkande kor i besättningen i Sverige och som har en ledande roll i verksamheten.

Mjölkproducenterna som är respondenter i studien består endast av män då det har varit svårt att hitta kvinnliga mjölkproducenter i ledande roller. Respondenterna i studien har blivit uppringda via telefon för samtal och information gällande avhandlingen, även en explikation till varför kontakten tas. I samtalet har kontaktade respondenter därefter tillfrågades om intresse finns att delta i studien i form av intervju. För de som visat intresse har därefter ett e-mail skickats ut till båda respondenter som valt att delta. I mejlet framgår det tydligt om hur intervjun

är tänkt att genomföras samt vad som förväntas av respondenterna. Det framgår även tydligt att respondenterna kan välja att vara anonyma samt avbryta intervjun när som.

Mjolkproducenter har tillfrågats för att belysa lantbrukarens situation gentemot de ökande kostnaderna på insatsvaror i produktionen. Ett kriterium som låg till grund var att respondenterna godkänner att studien får och skall publiceras då detta godkänts av författarna (se bilaga 1 och 2). En första avgränsning som gjordes i urvalet var en aktiv mjolkproducent med en medel till stor besättning mjolkproducerande kor. Urvalet var oberoende av produktionsform ekologisk eller konventionell produktion. Respondenten skulle även ha en ledande roll i produktionen och dess verksamhet. Utöver detta har det gjorts en mindre geografisk avgränsning där författarna valt att maximalt ha med en respondent från samma län för ökad neutralitet. En sammanställd tabell med information om respondenterna är bifogat nedtill (se tabell 1).

Tabell 1: Intervjupersonerna. (Egen bearbetning).

	Namn	Belägenhet	Besättning*	Kontakt via	Ålder	Leverantör
1	Anders	Södermanlands län	300	Telefon, e-mail	45–50	Större mejeri
2	Fredrik	Upplands län	430–450	Telefon, e-mail	35–40	Mindre mejeri

* Avser besättning av mjolkproducerande kor.

2.2 Datainsamling

Empirin som behandlas i denna studie grundar sig i två semistrukturerade intervjuer. Denna typ av intervju gör det enklare att lägga fokus på respondenten. Viktigt för denna typ av intervju är respondentens egna uppfattningar samt egna tankar kring ämnet och frågorna. Respondenterna får då mer än gärna komma med åsikter och tankar som de själva anser vara relevant (Bryman och Bell 2017). Det blir även möjligt för författarna att själva ställa följdfrågor som frångår de framtagna intervjufrågorna. Detta leder till ett mer detaljerat material, något som är eftertraktat i kvalitativ forskning. Intervjufrågorna har tagits fram av författarna själva och dessa har använts som underlag till utformningen av intervjuerna (se bilaga 1). Likaså har litteratur kring Porters värdekedja, supply chain management och costs management använts som underlag. Inför intervjuerna har respondenterna fått välja om de vill ha intervjun över telefon eller via zoom. Intervjuerna har som

maximalt ägt rum i 45 minuter. Detta har gjort för att få utförliga svar och egna reflektioner kring ämnet från respondenterna.

2.3 Dataanalys

Analyseringen av empirin har gjorts genom att sammanställa den insamlade data. Detta för att underlätta för författarna. När data sammanställts använde sig författarna av en tematisk analys med inspiration av en grundad teori i processen. Den insamlade och sammanställda data avkodades för att sedan analyseras hur data hänger ihop med de teorierna som behandlats i studien. Detta görs för att författarna skall kunna observera mönster samt teman. Genom denna metod kan stommen i empirin utgöras.

2.4 Kritisk reflektion

Då undersökningen av empiri endast baseras på individers åsikter samt deras svar på de frågor som ställt under intervjun skall responsen kritiskt hanteras i förhållande till skrift, teori och bakgrund. På grund av detta är det av större väsentlighet att objektivt, samt kritiskt reflektera och analysera empirin. Detta för att minimera risken för feltolkningar samt subjektivitet av författarna (Bryman och Bell 2017). Däremot är den insamlade empirin subjektiv då det är respondenternas egna åsikter som efterfrågas. Subjektiviteten beror i detta fall av den egna kontexten och bör reflekteras kring vid generalisering. Författarna bör även ta hänsyn till att uppbyggnaden av intervjun samt frågeställningarna har en påverkan på den empiri som samlats in. Detta gör att frågorna som ingår i intervjun bör ha en omfattande association med verkligheten. Den kvalitativa forskningsmetoden är inte alltid lika enkel att nyttja. På grund av detta är det av extra väsentlighet att texten skrivs på ett sådant sätt att det är enkelt för läsarna att hänga med och begripa även de mer ingående delarna i avhandlingen.

Avhandlingens urval och respondenter var oberoende av produktionsform ekologisk produktion eller konventionell produktion. Produktionsform kan ha en påverkan på slutsatsen då det beroende på produktionsform kan vara skillnad på intäkterna och kostnaderna i produktionen. Detta i sin tur kom att påverka lönsamheten. Urvalet valdes oberoende på produktionsform på grund av tidsbrist att utveckla studien kring produktionsformens kontext samt påverkan.

Författarna bör även tänka på att ha största möjliga objektivitet genom hela texten då båda är passionerade kring ämnet. Detta bör och ska inte ha någon inverkan på författad text, men är en kritisk punkt att reflektera över som författare till en avhandling som berör.

2.4.1 Etiska aspekter

Etik är ett begrepp som kommer från grekiskans ethos och är en teoretisk samt etisk reflektion över moral (Roos, 2021). Den vetenskapliga disciplinen hör hemma inom den praktiska filosofin, även kallad moralfilosofi, samt inom teologin, även kallad moralteologi. Att inkludera etiska aspekter i studien är av stor vikt för författarna. Enligt Bryman och Bell (2017) finns några etiska principer att ta med sig in vid forskning. Första som tas upp är informationskravet, vilket har varit en grund för författarna till studien. Tydlighet och transparens har en väsentlig del vid första kontakt med respondenterna som skedde genom telefonsamtal. Telefonsamtalet inkluderade grundläggande information om vad som önskas avhandlas, vart författarna skriver, varför valt ämne skall avhandlas och varför respondent kontaktas samt varför respondenten är en del av vårt urval. Informationen via första telefonsamtalet var en grund för att vidare via e-mail kontakta intresserade respondenter med ytterligare information. Detta för att respondenten frivilligt godkänner sitt deltagande till studien (Ibid.).

Respondenterna blev alla tillfrågade om anonymitet önskas (se bilaga 1) samt sin rätt att avsluta eller inte svara på frågor som ställs. Information ges även att eventuellt inspelad intervju kommer transkriberas innan utsatt datum då nyttjandet av data enbart är för studiens syfte (Bryman och Bell, 2017). Syftet med studien är att belysa problematiseringen utifrån lantbrukarens egna perspektiv. I och med detta var godkännande av formulerad empiri av stor vikt för att inte publicera falska förespeglingar. Detta gjordes tydligt genom att respondenterna skulle ta del av det formulerade innan publicering (se bilaga 2).

3. Teoretiskt ramverk

Här presenteras valda teorier med dess modeller som kom att användas i diskussionen gällande insamlad empiri. Teorierna som presenteras kommer främst från formulerad litteratur, samt ny formulerade artiklar och studier eftersom det är ett pågående fenomen som avhandlas. Utifrån de valda teorierna byggs en grund för analysdelen som kan tillämpas på empirins utformning.

3.1 Managerial accounting theory: costs management

Affärspressen skriver ofta rubriker som är fulla av nyheter om verksamheternas kostnadshantering (Anderson, 2005). En "kostnadshantering" som ofta en eufemism för kostnadsminskning. Vissa verksamheter väljer att minimera förfogandet av arbetsplatser medan några förhandlar om löner och dess förmåner. Andra verksamheter väljer att processa en effektivare ekonomi inom insatsvaror eller att förändra produktionen till mer lönsamma och efterfrågade produkter. Gällande strategisk kostnadshantering (costs management) är avsikten att anpassa verksamhetens kostnadsstruktur med strategin samt att optimera genomförandet av strategin (Ibid.). Anpassningen och optimeringen skall inkluderas i hela värdekedjan samt alla intressenter för att säkerställa långsiktigt hållbara vinster för verksamheten. Teorin gällande strategisk kostnadshantering har två infallsvinklar. Den första är strukturell kostnadshantering som innebär att använda verktyg för organisations-, produkt- och processdesign för att bygga en kostnadsstruktur inkluderad i strategin. Detta i samband med att hantera kostnaderna för utföranden där olika mät- och analysverktyg kan tillämpas för att analysera kostnaderna inom verksamheten.

Teorin belyser även en viss ovilja att agera när en osäkerhet uppstår eller kvarstår. Detta gäller främst om källan till, alternativt varaktigheten av problematiken, eller när kostnadsminskningarna är kopplade med så kallade anpassningskostnader. Anpassningskostnader innebär exempelvis avgångsvederlag, obalans i kapacitet med mera som verkar så att kostnaderna ger ett kuperat förhållande i jämförelse med den grundliga affärsverksamheten (Anderson, 2005). Det vill säga, att kostnaderna minskar mindre med tillämpade nedskärningar i aktiviteterna än vad de ökar med en ökad aktivitet. Med ett kuperat förhållningssätt menar Anderson (2005) ett svårartat kostnadsbeteende för beslutsfattande som väljer att väga ekonomiska konsekvenser av egna handlingar. Med andra ord menar costs management ledningens väsentlighet i produktion funktionerna och kostnadsfunktionen där ledningens motivation, kompetens och begränsningar

hanterar kostnaderna i förhållande till efterfrågan. Trots detta är kostnadshanteringsförmågan en bristvara inom verksamheter. En nyligen genomförd studie visar att trycket från konkurrensen gör att många företag är i ett desperat behov av nya tillvägagångssätt för att hantera kostnaderna på längre sikt. Att sänka omkostnaderna i en verksamhet på ett hållbart vis är mer subtilt än vad som alltid ges inblick i och de marginalförbättringar som ska räcka för att bemöta en skillnad kommer inte bemötas av enbart vissa förändringar i processen (Ibid.). Det menas även inom teorin att mer ambitiösa kostnadsreduktioner allt som oftast tappar drivkraften efter en första tillämpning. Verksamheter som dock verkligen omvandlar sitt förhållningssätt till kostnader, designar ett hållbart förhållningssätt inom verksamheten och anpassar kostnaderna till sin strategi och upprätthåller ett starkt engagemang till förhållningssättet. Anpassningen och optimeringen måste inkluderas i hela värdekedjan och för alla intressenter.

Det går att skilja kostnadshanteringen i olika former. En del benämns som strategisk kostnadshandling (strategic costs management) som är ett relativt nytt område inom kostnadshandlingsteorin (Anderson, 2005). Strategisk kostnadshandling bygger en organisation, en produkt och dess process för att bygga en kostnadsstruktur som är starkt kopplat till verksamhetens strategi och produktionskostnader. Vanligtvis används de traditionella redovisningsverktygen för att mäta kostnaderna i relation till konkurrensen för att verksamheten i fråga skall finna förbättringsmöjligheter. Tidigare forskning gällande strategisk kostnadshandling ansågs felaktig för dess oproportionerliga koncentration med handtering av tillverkningskostnaderna i värdekedjan (Ibid.). Detta har medfört en förändring de senaste tjugo åren. Mycket av de framsteg som sker är utanför redovisningens forskning i verksamheten samtidigt som kostnadsminimeringen är väl efterfrågad globalt. Inom livsmedelsproduktionen är det till exempel en stor prispress på varorna i butik från konsument, vilket medför att primärproducenterna måste kostnadsminimera sin verksamhet maximalt. Efterfrågan om kostnadsminimering efterfrågas främst hos de som inte har ett direkt redovisningsansvar utan hos de som är grunden till både produktions- och värdekedjan. Detta medför även en påverkan på prestationen inom verksamheten (Anderson, 2005, se Kaplan och Nortons, 1996, 2004). Kostnaderna (även mer allmänt, ekonomiskt resultat) är enbart en aspekt av prestationerna. Prestationerna följer hela produktions- och värdekedjan från anställda, leverantörer, konsumenterna, aktieägare, regering och samhället i stort. Det gäller att ta hänsyn till alla intressenterna för att företag skall kunna åtnjuta långsiktiga och hållbara vinster i verksamheten.

3.1.1 Koppling till ekonomistyrning

Andersons (2005) teori om att agera och hantera kostnaderna vid förändring, menat innebära ett behov i verksamheten att anta ett nytt tillvägagångssätt kopplas starkt samman till att forskare inom ekonomistyrning bör utöka omfattningen av kostnadshanteringsforskning. Ekonomistyrning innebär en avsiktlig påverkan av företagets verksamhet och befattningshavare för att nå ekonomiska mål (Ax et.al., 2009). Detta omfattar planering för framtida situationer för att hantera oväntade händelser samt uppföljning och utvärdering av verksamheten. Utvärderingen och uppföljningen utvecklar företaget med information till optimal drift gällande resursåtgång, kostnader, avräkningspriser, marknadssituationen med mera. Att ha en god styrning inom verksamheten är en väsentlig del för att kunna kostnadsminimera produktionen (Anderson, 2005). Det underlättar för medvetna beslut från befattningshavare med god insyn och förståelse för både verksamheten och branschens kontext, som oftast har en god motivation för långsiktig vinst. Samtidigt kan styrningen inom en verksamhet inte verka med övernaturliga krafter där kostnader kan vara mycket svåra att förutse, vilket medför stora risker.

Ekonomistyrningen grundar sig även på resultat, som ges genom intäkterna subtraherat med kostnaderna i verksamheten. Varje del av produktionen utvärderas noga inom lantbrukssektorn som är en bransch med en långt gången kostnadskris (Jordbruksverket, 2012) där kostnadshantering är en stor del av produktionen. Lantbrukarens produktions- och värdekedja utvärderas för att se om det går att kostnadsminimera och vinstmaximera varje enskild del i produktionsledet. Ekonomistyrningens grunder kan därav kopplas samman till tidigare teorier hur verksamheten kan verka för att kostnadsminimera i varje enskild del av produktions- och värdekedjan. Rådande omständigheter som påverkar priserna på insatsvaror markant gör att det finns intresse att se hur väl respondenternas verksamheter anpassar sig till de ökade kostnaderna samt lyckats förutspå dessa. Det som är av extra intresse vid analyseringen av företagen är hur de anpassat sin produktion för att minska kostnaderna så mycket som möjligt, men samtidigt generera vinst.

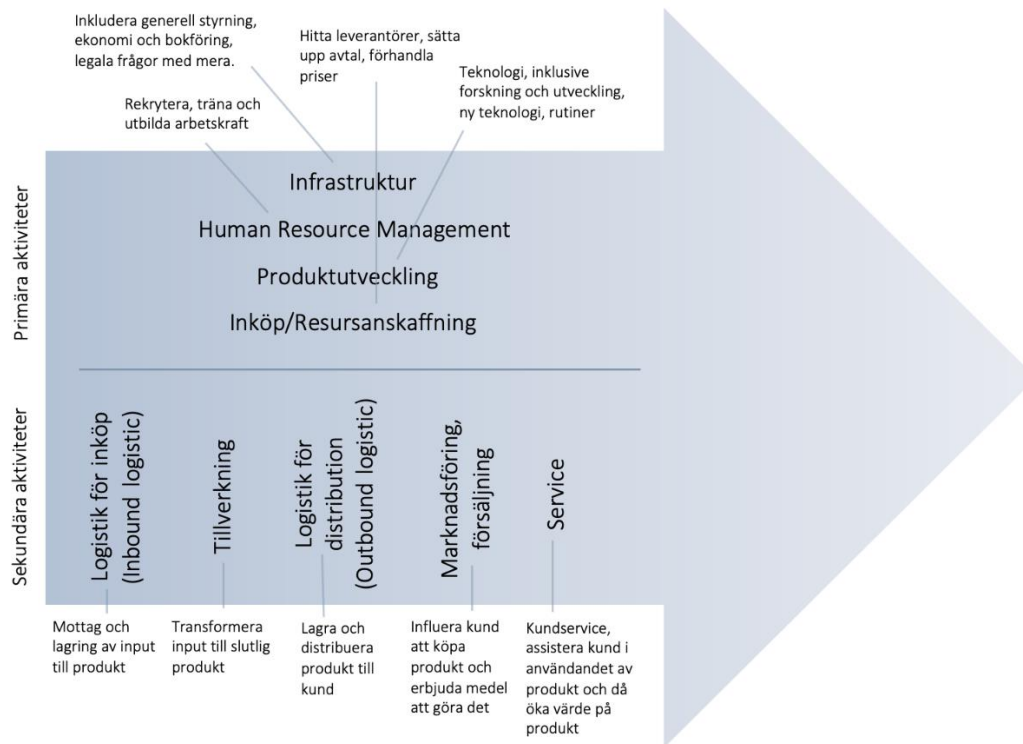
3.2 Porters värdekedja

För att förstå en produktions värdeskapande har professorn Michael E. Porter uppfört en teori uppkallad Porters värdekedja (Porter, 1985). Porters värdekedja är en teori inom företagsledning som utvecklades år 1985. Teorin innebär en kedja av aktiviteter i ett företag som verkar inom en bransch där produkten passerar olika aktiviteter i kedjan för att vid varje del vinna ett värde (Porter, 1985). Viktigt är att

alla delar av kedjan ger produkten ett ökat mervärde tillsammans än värdet som skapas vid varje oberoende del av kedjan.

Värdekedjans tanke baseras på organisationsprocesser och att se en tillverkning av en produkt som ett system uppbyggt av fler delsystem med både transformation och insatser (Porter, 1985). Transformationen och insatserna i delprocessen inkluderar förbrukning av resurser i verksamheten som arbetskraft, betalningsmedel, byggnader, mark, utrustning med flera. Hur de olika delarna i värdekedjan sedan genomförs kom att påverka kostnaderna, och påverkar i sin tur vinsten. Inom organisationer kan detta handla om flera tusen aktiviteter i en process för att bygga värde i insatserna. Insatserna klassificeras som antingen primära, eller som sekundära som innebär aktiviteter i processen för att stödja de primära aktiviteterna (Ibid.). En illustration av Porters värdekedja med de primära och sekundära aktiviteterna återfinns i figur 2. Porters teori belyser även att de olika aktiviteterna inte är isolerade från varandra utan påverkar varandra i de flesta fall. Den serie som företaget utför är för ett värdeskapande. Där av uppkallade Porter detta som en värdekedja. Enligt teorin skapas värde som mest genom lägre kostnader eller överlägsna fördelar till kund. Vidare kopplas detta samman till principen om konkurrensfördelar (Ibid.).

Konkurrensfördelar enligt Porters teori innebär ett erbjudande som tar itu med en brist eller förta ett pris på marknaden för att vidare erbjuda en kostnadsminimerande produkt med god marginal. Detta menar Porter kan göras genom unikiteten, att ha ett strategiskt fokus, innovation, principer, strategisk ledning och en dynamik. Goda marginaler kan även nås genom ett så kallat interorganisationellt system (Porter, 1985). Ett interorganisatoriskt system beskriver Porter som ett system mellan organisationer som utbyter information med varandra för att öka värdeskapandet och att verksamheterna tillsammans kan prognostisera kundbehov, produktionskedja och konkurrenskraft. Systemet kan underlätta hanteringen av relationerna mellan parterna i kedjan eftersom en fullständig förståelse i alla processer gör att förståelsen kan ge möjlighet för alla parter att optimera varje del av produktionen och skapa värde.

Figur 2: Porters värdekedja (Egen bearbetning, se Porter, 1985.).

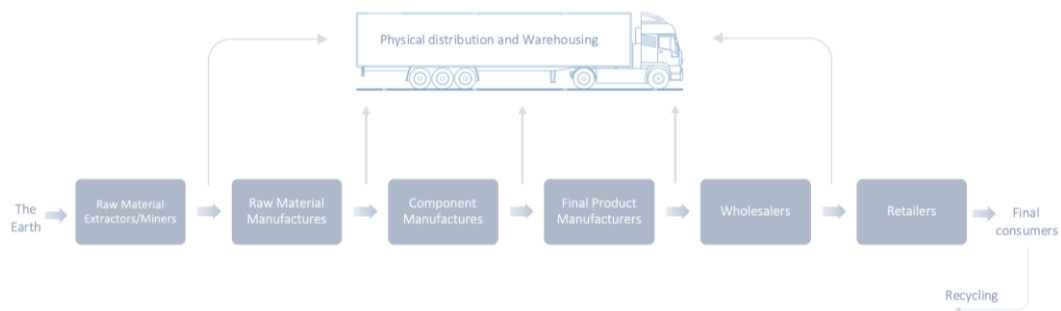
I denna studie ska Porters teori gällande värdekedja tillämpas för lantbrukare med en primär produktion inom mjölkproduktion i Sverige (se figur 2). Teorin ska även nyttjas för att se hur lantbrukare i Sverige påverkas när priset på insatsvaror ökar i den primära produktionen, alltså för mjölkproduktionen. Porters teori ska tillämpas i syfte att se vad lantbrukaren gör för att skapa värde i varje process och om samt vad för värde som skapas i de olika delarna av kedjan, både sekundära och primära aktiviteter. Ett värde kan för en verksamhet innebära och inkludera olika faktorer, vilket ska definieras i studien med hjälp av respondenterna och vad de anser är att skapa ett värde inom mjölkproduktionen i Sverige. Branschen mjölkproduktion är ett unikt fenomen där lantbrukaren producerar utan vidare påverkan på försäljningspriset, vilket begränsar lantbrukarens möjligheter att följa värdekedjan från start till slut enligt Porters teori.

3.3 Supply chain management theory

Produktionskedjan är ett system uppbyggt av verksamheter, individer, teknik, sysselsättning och aktiviteter, information samt resurser i en kedja för att producera produkt eller tjänst till slutkonsument (Lambert och Cooper, 2000). Aktiviteterna i en så kallad supply chain omvandlar naturresurser, råvaror och komponenter till en produkt som i slutet av kedjan skall konsumeras av kund. Alltså ses den som ett uttryck som förklarar inköp och ett företags försörjningsverksamhet. Likaså kan det förklara hur återförsäljare hanterar sin logistik, men det förklarar även hur det skapas värde genom aktiviteter från grundproducent till slutkonsument. Teorin inkluderar även i vissa tolkningar att slutanvänd produkt återinträda i produktionskedjan när produkten har ett återvinningsbart restvärde (Ibid.) (se figur 3). Under den senaste tiden har traditionella inköps- och logistikdelar utvecklats till ett bredare strategiskt förhållningssätt lett mot material och distributionshantering, även nämnt som supply chain management (Tan, 2000). Så kallade supply chain management kommer från två separata infallsvinklar som så småningom förenades i den moderna eran av ett holistiskt och strategiskt förhållningssätt till drift-, material- och logistikhanteringar. Det var under 1990-talet som många leverantörer försökte samarbeta med delar i produktionskedjan och uppdatera inköps- och leveranshanteringsfunktionerna. Den första aspekten av supply chain management har främst sitt fokus på inköps- och leveranshanteringsfunktionerna för industriella köpare och klassificeras som inköps- och försörjningsperspektivet för produktionskedjan (Ibid.). Liknande har även grossisterna och återförsäljare önskat integrera sin distribution och logistikfunktioner i transport- och logistikperspektivet på produktionskedjan för att öka konkurrenskraften där det är under de senaste tio åren som de två stödjande aspekterna förenats som grund till teorin supply chain management (SCM).

SCM är en aktiv och utvecklande teori som hela tiden granskas med nya infallsvinklar. En produktionskedja med värdeskapande kan se olika ut beroende på produkt, tjänst, bransch eller andra mer komplexa aspekter. Inom litteraturen används flertalet termer som integrerad inköpsstrategi, synkroniserad leveranskedja, integrerad logistik, leverantörs integration med många fler som enbart belyser delar av fenomenet SCM (Tan, 2000). Scott och Westbrook (1991, se Tan, 2000) samt New och Payne (1995, se Tan, 2000) beskriver SCM likt en kedja som kopplar samman varje del av produktions och leveransprocessen hela vägen från råvara till slutkonsument och omfattar överskridning mellan flera organisationers gränser. Alltså innebär denna definition att SCM är hela produktions- och värdekedjan med hantering från första utvinningen av råvaran till slutet av sin livslängd. Baatz (1995, se Tan, 2000) menar att SCM även omfattar återvinningen eller återanvändandet.

Figur 3: Skildring av New och Payne (1995) för aktiviteterna i produktionskedjan (Egen bearbetning, se Tan, 2000).

Enligt figur 3 börjar produktionskedjan med utvinning av råvaror eller mineraler genom tillverkare, grossister och återförsäljare (Tan, 2000, s. 40). Beroende på behov behövs även en hantering av transportkedjan, vilket inkluderar en återvinning eller återanvändning av produkten eller dess materiel. Teorin ger bilden att SCM behandlar alla delar inom produktionskedjan som en virtuell affärsenhet inkluderande planering, utveckling, inköp, tillverkning, montering, transport, lagring, distribution och efterleverans. Teorin belyser också värdet att ta upp en praktisk aspekt av SCM, att endast inkludera strategiskt viktiga parter i produktionskedjan för att förbättra prestandan genom hela produktionskedjan (Ibid.).

Figur 4: Aktiviteter för mjölkproduktion (Egen bearbetning).

Produktionskedjans aktiviteter för studien gällande mjölkproduktion framgår av figur 4. För studien kommer vidare New och Paynes (1995, se Tan, 2000) skildring av SCM att tillämpats med perspektivet att alla delar av produktionskedjan verkar

både virtuellt som en stor affärsenhet men med praktiska inslag att enbart inkludera strategiskt viktiga parter. Tolkningen innefattar även vikten av den fysiska distributionen och integrerad logistik i produktionskedjan. Utvecklingen har minimerat fysiskt inkluderande i produktionen men tolkningen av SCM menar att den fysiska distributionen av produkterna i produktionskedjan inte ska ses som en kritisk komponent. New och Payne (1995, se Tan, 2000) förmodar att detta är den ursprungliga användningen av SCM med primärt fokus på effektiv fysisk distribution från tillverkning till slutkonsument. Detta kan även kopplas samman med marknadsföringsrelaterade litteratur inom SCM. Teorin intresserar och anses användbar i att analysera hur mycket mjölkproducenterna tycks påverka kostnaden på insatsvarorna i produktionskedjan för den primära produktionen. Det kommer även vara intressant att se var i produktionskedjan responderande företag positionerar sig samt att se hur mycket de tycks kunna påverka sin position beroende på leverantörens storlek, om det är stora koncerner eller mindre lokala företag. Detta för att se om det är någon skillnad i pris, transport eller relation, men även för att se om det finns någon skillnad i hur mycket mjölkproducenterna kan påverka sin position eller pris beroende på leverantör.

3.2 Teoretisk syntes

För att uppfylla studiens syfte kommer valda teorier och dess modeller tillsammans finna sig som grund. I samverkan ska de valda teorierna även tillämpas för att föra en strukturerad diskussion, för att vidare ge svar på formulerad forskningsfråga. Oavsett om det är omfattande omvärldsfaktorer som påverkar kostnaderna på insatsvaror för mjölkproducenter i Sverige, är det av intresse att avhandla vad lantbrukare kan och gör för lönsamhet i sin verksamhet. Andersons (2005) teori blir väl till pass att tillämpa i denna fråga för att se metoder för kostnadshantering som kan tillämpas enligt teorin. Det är även av intresse att undersöka hur den enskilde lantbrukaren värderas i både produktions- och värdekedjan i förhållande till lönsamheten för primärproducenten. Faktorer som de presenterade omvärldsfaktorerna i bakgrunden kommer ge konsekvenser på livsmedelsproduktionen och påverka primärproducenterna, lantbrukaren, omfattande. Hur lantbrukaren får möjlighet och tar möjlighet att påverka är av stor relevans, men även hur kommunikationen sker genom hela kedjan. Här är det väl angeläget att undersöka teorierna och de modeller som Porter (1985) formulerar för värdekedjan samt som New och Payne (Tan, 2000) formulerar för produktionskedjan. Med vetskap hur respondenterna positionerar sig och definierar sin möjlighet till påverkan eller inte, samt om de gör förändringar i den primära

produktionen eller inte är det lättare att ta ett förhållningssätt till teoriernas tillämpning i studiens kontext. Urvalet av respondenter till uppsatsen är klarlagt. Trots detta kan de skilja sig åt i förhållande till teorierna, men som vidare kommer att undersökas.

Valda teorier utgår från produktionskedjan med tillämpning till studiens kontext av mjölkproducenter i Sverige. Vidare skall analyseras hur de två konkurrerande teorierna om värdekedjan och kostnadsminimering kan tillämpas till produktionskedjan för den enskilde lantbrukaren. Här kan även teorin gällande ekonomistyrning tillämpas som bland annat grundar sig på resultat, intäkterna minus kostnaderna i verksamheten (Ax et.al., 2009). Lantbrukssektorn är en bransch med stora risker och kostnadsminimerande krav i och med stor prispress på livsmedel från konsument (DN, 2022). Detta påverkas även av omvärlden där aktörer i andra länder kan producera till lägre kostnader. Lantbrukarens produktions- och värdekedja utvärderas för att se om det går att kostnadsminimera och vinstmaximera i de olika delarna av produktionen, men någonstans i kedjan uppstår brister. Ekonomistyrningens grunder kan därav kopplas samman till tidigare teorier hur verksamheten kan verka för att kostnadsminimera i varje enskild del av produktions- och värdekedjan.

4. Empiri

I detta kapitel kommer insamlad empiri från de två gjorda intervjuerna att behandlas, framföras samt analyseras. Responserna kommer brytas ned i mindre delar för att belysa viktiga delar och underlätta analysen.

4.1 Respondenterna

I studien har empiri insamlats från två respondenter som driver företag med fokus på mjölkproduktion. Första respondenten, Anders Eriksson, driver företaget Kjulsta Mjolk AB som är en ekologisk mjölkproduktion belägen i Södermanlands län. Produktionen startade omkring år 1960 där Anders är tredje generationen lantbrukare i verksamheten men tog över verksamheten år 2010. Besättningen består av omkring 300 mjölkande kor samt brukande av ca 700 hektar åkermark där främst grovfoder till djuren odlas (Anders Eriksson, 2022).

Andra respondenten, Fredrik Johansson, driver företaget Bredsjö Lantbruk som är en konventionell mjölkproduktion belägen i Upplands län. Bredsjö Lantbruk tillhörde från början herrgården vid Bredsjö Säteri men som Fredriks föräldrar senare förvärvade omkring år 1982. Fredrik har varit aktiv i driften under en mycket lång tid, men tog över verksamheten år 2017. Besättningen består av 430 - 450 mjölkande kor samt brukande av ca 450 hektar åkermark. På åkermarken odlas främst vall (Fredrik Johansson, 2022).

4.2 Produktionskedjan

Intervjuerna började med att samla in grund för vart lantbrukaren positionerar sig i den egna verksamheten samt i produktionskedjan (se bilaga 1). Båda respondenter är entreprenörer inom lantbrukssektorn med fokus på mjölkproduktion (se tabell 1) och definierar sig själva som ägare och driftledare inom den egna verksamheten. Som Fredrik nämner under intervjun finns det inte många mejeriaktörer på den svenska marknaden att välja på. Anders levererar till en större internationell koncern, medan Fredrik levererar till ett mindre mejeri. En stor skillnad i produktionskedjan här är leverantörernas storlek och marknadsandelar. Det internationella mejeriet är det företag med störst marknadsandelar inom mjölk- och mejeriproduktionen i Sverige som båda respondenterna bekräftar. Fredrik belyser att ett mindre mejeri kan ge fördelen att få mycket nyhetsbrev med information om

nya varor med mera, dock finns det inte vidare transparens samt insyn i mejeriets produktion. Anders belyser också detta med sin leverantör att insikten i produktionskedjan slutar när produkten lämnar gården.

Respondenterna hade liknande svar när dom skulle positionera sig i produktionskedjan. Båda definierar sig längre ned i produktionskedjan med en känsla av maktlöshet när det kommer till att påverka. Både Anders och Fredrik säger att det dom själva kan påverka är kostnadsminimering av omkostnaderna i verksamheten, men inte speciellt mycket mer utanför gården. Anders poängterar sin tillit till sin leverantör att de gör vad de kan för att effektivisera både produktion samt försäljningen till främsta lönsamhet. Fredrik betonar även att det är en unik situation som mjölkproducenter befinner sig i jämförelse med andra branscher. När det kommer till en mjölkproducent gäller det att

“det är någon annan som sätter priset och vi måste förhålla oss och överleva på det pris som är. Detta är den stora utmaningen. Är man i en annan bransch och priset ökar skulle jag själv öka priset ut till kund. Det enda jag kan påverka är att effektivisera min produktion, vilket är en utveckling som har varit hela tiden inom jordbruket men nu börjar det vara så att de få som är kvar inom sektorn att vi inte kan effektiviseras mer utan vi är redan uppe på max, vi har gjort det vi kan och finns inte mer revolutionerande saker som lantbrukaren själv kan göra för att kostnadsminimera” (Fredrik Johansson, 2022).

Anders understryker likaså den balansgång som är att försöka minimera kostnaderna utan att det skall påverka den egna driften negativt. Han fokuserar på, som även Fredrik belyser, att framställa produkt med bästa kvalitet till leverantör.

4.2 Insatsvaror

En av kärnfrågorna var att respondenten skulle definiera insatsvarorna i den primära produktionen eftersom studien behandlar hur svenska mjölkproducenter påverkas av de ökade priserna på insatsvaror inom just mjölkproduktion (se bilaga 1). För både Anders och Fredrik är foder till djuren den insatsvara som kostar mest, följt av elkostnader och drivmedelskostnader. För Fredrik är även handelsgödsel en av de större kostnadsposterna, denna post är även en av de insatsvaror som ökat mest i pris. Som insatt i branschen berättar Fredrik att handelsgödsel tidigare har köpts in för 2,38 kronor per kilogram, med har stigit till omkring 12 kronor per kilogram. Respondenterna menar att priserna på insatsvaror har ökat markant, men de största ökningarna har inte nått lantbrukarna, ännu.

De ökade priserna på insatsvaror har lett till att tankar kring handlingar och förändring av strategier för att behålla lönsamhet i verksamheten startats. Respondenterna har dock gett varierande svar kring detta. Fredrik har sett över inköp av mängden handelsgödsel och minskade denna post detta år. Han har även funderat över hur många tjänster han kan hålla till förfogande när kostnaderna skenar på andra väsentliga faktorer inom driften. Anders har däremot inte gjort några förändringar i driften. Han menar på att om åtgärder skulle vidtas på en del av driften kommer detta i sin tur påverka resterande delar av verksamheten negativt. Detta är ännu en utmaning som man som entreprenör och mjölkproducent måste ta sig igenom. Samtidigt belyser Anders att hur de gör inte är rätt eller fel, utan agerandet beror av både erfarenhet och personlighet där Anders själv bygger mycket av sin drift på den långa erfarenhet han har inom produktion och inom branschen som gör att "man går mycket på den egna känslan" (Anders Eriksson, 2022).

På grund av den rådande osäkra situationen och den bransch som respondenterna verkar inom beskriver Båda att det är en ständig observans. Anders beskriver hur det handlar om att kontinuerligt granska situationerna och inte slappna av eftersom det alltid finns områden som rör på sig och förändras. Detta försvårar produktionen vilket inte alla har en förståelse eller inblick i. Även Fredrik belyser detta och med följdfrågan hur länge konsekvenserna kommer att verka belyser Fredrik att det oftast brukar finnas någon form av positivitet i siktet, men att det i denna situation med de enorma prishöjningarna på insatsvaror ser relativt melankoliskt ut i minst ett halvår framöver.

Fredrik som säljer till ett mindre mejeri på den svenska marknaden har ett avräkningspris som ligger på 4,50 kronor per kilogram efter den sista höjningen vid tiden då intervjun tog plats. När det kommer till hur mejerierna hjälper till för att bemöta de ökade priserna på insatsvaror poängterar Fredrik att mejeriet vill vara med och höja priserna och har kontinuerliga möten. Det marknadsledande mejeriet i Sverige har ökat priserna ansevärt som Anders förmedlar ligger på 5,68 kronor per kilogram i dagsläget. Fredrik beskriver då att det är ett läge där de mindre mejerierna behöver bemöta denna ökning, vilket han hoppas på eftersom det i nuläget skiljer sig för mycket. Fredrik märker av ett ökat missnöje som börjat gro när inte alla mejerier kan ge en liknande ökning. Han berättar dock att tidigare, omkring år 2015, fanns det ett större missnöje bland mjölkproducenterna som levererade till marknadsledarna i Sverige vilket gjorde att valet blev ett mindre mejeri som hade samma betalningsmodell men alltid garanterade 12 till 15 öre mer betalt, vilket absolut var en anledning till valet att leverera till det mindre mejeriet. Idag har dock marknadsledarna tagit till en stor ökning gällande avräkningspriserna som respondenterna bekräftar.

Respondenterna känner att de har en god kommunikation med de mejerier som de verkar tillsammans med i produktionskedjan. Det finns dock förändringar som måste ske. Fredrik beskriver att (2022) “det som kan hjälpa oss lantbrukare är att betala mer för det vi producerar, inte hålla på med krispaket eller liknande på någon miljard som ska portioneras ut då det inte gör så mycket om man får 50 tkr eller 100 tkr. Det är ingenting som hjälper, utan det som hjälper och kan påverka är att vi måste ha täckning för våra kostnader och få betalt för det vi producerar, det är den enda räddningen på både kort och lång sikt” vilket innefattar att höja priserna men samtidigt ge bättre avräkningspriser för primärproducenten lantbrukaren. Anders belyser även faktorn att få upp status för yrket, där Anders uttrycker en större oro. Vidare beskrivs det att positioneringen långt ned i produktions- och värdekedjan inte går att förändra väsentligt, vilket bidrar till en insikt att avräkningspriserna inte kommer att öka och bidra till god lönsamhet i jämförelse. Både Anders och Fredrik belyser problemet med att inte få betalt för den produkt som de producerar, med koppling till en problematisk vana att betala för lite för livsmedel. Detta i kombination med att det alltid kommer att finnas andra producenter globalt som kan ge ett lägre pris för varan eftersom de inte har samma kostnader för produktionen i och med mindre reglemente, lagar och krav. Då får de svenska producenterna inte sälja ändå i och med efterfrågan på billigare livsmedel.

4.3 Åtgärder för lönsamhet

En av de prioriterade delarna för studien är att se hur lönsamheten har förändrats i och med ökade priser på insatsvaror samt vad som krävs för att bibehålla en lönsamhet i produktionen (se bilaga 1). I frågan om hur lönsamheten i respondenternas verksamhet har påverkats svarade Anders att trots det höjda avräkningspriserna på mjölken är det inte tillräckligt. Det har visserligen hjälpt till för att betala räkningarna som kommit med de enormt ökade kostnaderna på koncentrat, drivmedel och elektricitet. Trots detta tycker Anders (2022) att “alla passar på att höja priset just nu, så är känslan”. Fredriks mejeri hade när intervjun tog plats ännu inte höjt mjölkpriset i samma utsträckning och beskriver situationen som att “ja mjölkpriset har krupit upp en aning men detta räcker inte på långa vägar med tanke på hur utvecklingen är på energisektorn med höga elpriser under vintern och dieseln som ökat otroligt mycket” (Fredrik Johansson, 2022). Båda respondenterna är dock enade om att de inte kan minska så mycket mer på kostnaderna. Respondenterna anser att de flesta kostnadsposterna har en direkt påverkan på hur korna presterar och således avkastningen per ko. Kostnaderna som är primära för produktionen är inte några som något av företagen vill eller kan minska speciellt mer på eftersom de är essentiella för att företaget ska bibehålla

samma produktion. En av följdfrågorna som ställdes till Anders var när han tror och hur han tror att situationen kan räddas när den största motgången kommer. Där svarade Anders att han inte var särskilt orolig för situationen eftersom detta har pågått ganska länge, och att alla kostnader har ökat men att inflationen har ökat i samma takt. Däremot medger Anders att foderpriserna har ökat med upp till 50 procent vilket gör situationen turbulent.

I frågan om vilka åtgärder företagen har vidtagit för att bibehålla samma lönsamhet svarar Anders att han inte har vidtagit några specifika åtgärder. Han menar att en kostnadsminimering på en faktor har en negativ effekt på de andra faktorerna i hela produktionskedjan inom verksamheten. Mindre skördar ger mindre mjölk. Däremot funderar Fredrik på att eventuellt spara in på personal för att han inte längre har råd att ha den platsen till förfogande. Han har även köpt in mindre handelsgödsel än normalt för att minimera kostnaderna. En följdfråga som ställdes var om lönsamheten ändå stannat på samma nivå med de åtgärder som vidtagits. Där svarade Fredrik att han inte har känt av den stora effekten ännu och att han hittills har haft någorlunda bra start på året sett till marginalerna mjölk subtraherat med foder. Däremot går foderpriserna upp och här uttrycker Fredrik att han har haft turen att de inte har höjts så pass mycket ännu. Foderleverantören har höjt priserna precis, vilket skapar en nervositet för situationen hos Fredrik eftersom det är ganska stora påslag gentemot vad som brukar vara.

Både Anders och Fredrik var enade om vad som vad som behövs göras för att svensk mjölkproduktion ska vara fortsatt lönsamt. Mjölkproducenterna behöver få betalt för varan, där Anders (2022) säger att "vi skulle behöva få upp statusen på yrket, jag är rätt uppgiven där. Vi kommer inte att få mer betalt, det kommer hela tiden vara så här då vi är rätt långt ner i kedjan tyvärr". Fredrik tar även upp att de krispaket som regeringen kommer med om 50 tkr eller 100 tkr nästan inte gör någon nytta alls. Det enda som kan påverka och hjälpa är att mjölkproducenterna måste ha täckning för deras kostnader och ha betalt för det de producerar. Det är den enda räddningen enligt Fredrik.

En följdfråga som ställdes till Fredrik var hur han tror att efterfrågan kommer att påverkas på grund av de ökade priserna på svenskproducerat, hur påverkas importen och hur kommer samhället att anpassa sig. Svaret var att förståelse måste skapas att konsumenterna hela tiden har köpt för billig mat och att de måste vara villiga att betala mer för maten helt enkelt. Något som Fredrik tycker är oroväckande är att det inte spelar någon roll om de får sju kronor eller åtta kronor per liter om det inte finns konsumenter som är villiga att betala när det finns importer som har helt andra spelregler att förhålla sig till och kan således producera och sälja mjölken till ett lägre pris. Detta var något som Anders också belyste.

4.4 Lantbrukaren

Utöver frågorna som formulerats i intervjuformuläret (se bilaga 1) kom andra väsentliga följdfrågor och diskussioner upp med respondenterna med substantiell information som önskas belysas för lantbrukarens perspektiv till förståelse och förändring. Båda respondenter har lång erfarenhet inom branschen och är idag ägare samt driftansvariga för den egna verksamheten. Respondenterna har alla även ett genuint intresse och engagemang till de djur som begagnas i verksamheten med generationer inom samma sektor. Fredrik belyser även väsentligheten över att samhället i Sverige konsumerar betydande mängd mjölkprodukter där producenterna gör någonting betydande eftersom mat produceras som alla i samhället är i behov av. Ytterligare belyses att just detta börjar bli en väckarklocka för samhället i och med omvärldsfaktorerna som existerar idag. Anders poängterar att det idag nog inte funderas speciellt mycket på vad lantbruk och mjölkproduktion är i och med en ökad separation mellan samhälle och landsbygden eftersom “maten finns ju ändå alltid i affären för dom”.

Synen på den svenska mjölkproduktionen idag var en väsentlig fråga för upphovsmännen eftersom detta kan påverka respondenternas agerande. Fredrik (2022) beskriver det som att “jag hade nog haft ett bättre svar om vi hade haft den här intervjun förra året, då kändes framtidsutsikterna ganska goda. Nu känns det ju rätt så tufft framöver eftersom det är en otrolig priskarusell som har varit på alla insatsvaror och sådant så det ser ju onekligen väldigt tufft ut den närmsta tiden då det är mycket som är ovisst med vad som ska hända med allting”. Vidare beskrivs från respondenterna hur ökningen på mjölkpriset har gjort en stor skillnad, men räcker inte på långa vägar i jämförelse med kostnaderna på insatsvarorna som ökat markant. För att öka lönsamheten inom branschens företag är det många som väljer att nischa sig och sälja direkt från gården. Ingen av respondenterna har någon egen verksamhet på gården och som Fredrik beskriver det handlar det mycket om konsumenten där det är svårt för verksamheter i den omfattning som respondenterna har att handla med de volymer som blir. Fredrik ser även trenden med att många nischer sig till verksamhet på den egna gården, men uppfattningen är att konsumenten gillar nyhetens behag. Det är ingen konsument som ansluter sig till den lilla gårdsbutiken utan faller sedan tillbaka till att handla “det vanliga” (Anders Eriksson, 2022) i livsmedelsbutikerna.

Respondenterna har generellt gett en känsla av viss uppgivenhet i egen handlingsförmåga och fortsätter verka för verksamheten, lönsamhetens och djurens skull med en ny situation “som man bara får hantera” (Fredrik Johansson, 2022). Generellt sett har respondenterna svarat att det som kan hjälpa entreprenörerna inom lantbrukssektorn är att betala för det som produceras. Fredrik (2022) formulerar det som att enstaka utbetalningar från regeringen med stöd och krispaket

inte hjälper speciellt, “[...] utan det som hjälper och kan påverka är att vi måste ha täckning för våra kostnader och få betalt för det vi producerar helt enkelt, det är den enda räddningen”. Anders väljer att infinna sig i situationen eftersom erfarenheterna är att det är en situation som egentligen har pågått länge trots att en liknande kris som denna inte har skett sedan 1990-talet, men åtskilt till enbart kostnaderna infinner sig en större oro. För Fredrik belyses i frågan gällande vad som skulle ske om priserna på det svenskproducerade ökar och hur efterfrågan kommer att påverkas i förhållande till importerat att matkonsumenterna måste förstå att de har konsumerat livsmedel till ett alldeles för lågt pris. Respondenterna medger att det är en insyn, förståelse och plikt att konsumenterna måste prioritera de val de gör i livsmedelsbutikerna, oavsett pris. Fredrik belyser bland annat den problematik som är hos äggproducenterna gällande lönsamhet och belyser att

“det till slut inte kommer finnas några svenska ägg. Det man blir så irriterad på är lamheten att det inte finns någon handlingskraft och att det måste ske fort. Det är ju för sent att börja rädda oss om verksamheten redan har gått under vilket gör att vi kommer tappa det fina att det finns svenskproducerat. Då blir det bara andra länder som har andra villkor och som klarar av att producera med lägre kostnader i och med lättare regelverk med mera som kommer finnas kvar och då kommer det svenskproducerade att försvinna” (Fredrik Johansson, 2022).

Anders tar även upp förmenandet att lantbrukssektorn och dess produktion kommit för långt bort från samhället där entreprenörerna går på en skör balansgång som är svår att beskriva.

“Jag tror att jag tillhör de positivare i det här, men det är väldigt stora utmaningar att driva mjölkproduktion. Vi jobbar på öppen marknad och vi i Sverige ska vara det duktiga landet som går före med alla regler med det känns som att vi slår undan benen på oss själv. Sen i affärerna köps det som är billigast i alla fall av de flesta och då kanske vi inte har någon egen matproduktion snart om vi inte tänker till” (Anders Eriksson, 2022).

5. Analys

I detta kapitel behandlas redogjorda teorier och dess modeller som presenterats i det teoretiska ramverket och avhandlas tillsammans med insamlad empiri. Analysen av empirin kommer att grunda sig i de frågor som ställts under intervjuerna för lantbrukarens perspektiv. Detta för att teorierna skall beröras och ställas gentemot empirin på ett tydligt sätt. I urvalet hade redan några variabler som gjorde att respondenterna hörde samman som livsstil, kön, produktionsgren.

5.1 Produktionskedjan

Båda mjölkproducenter i studien anses ha bra koll på den interna produktionskedja och dess processer. Däremot tyckte båda respondenter att de inte hade någon bra koll på de andra aktörerna i produktionskedja utan litar på att dessa aktörer arbetar utefter respondenternas bästa intressen. Det vill säga, sälja producerad produkt till det förmånligaste priset för att ge bästa avräkningspriset till primärproducenten lantbrukaren. Detta stämmer dock inte riktigt överens med teorin för supply chain. Supply chain management, alltså produktionskedjan, menar att värdekedjans processer är av väsentlig del för produktionskedjan (Tan, 2000). Produktionskedjan anses vara en gemensam process, men respondenterna belyser verkligheten med en bristande insyn, påverkan och kunskap om produktionskedjan efter att produkt har lämnat gården. Respondenterna belyser problematiken att hantera situationer och risker på språng vilket blir en bra men kortsiktig prestation som står i konflikt till målen för teorin bakom produktionskedjan. Produktionskedjan menar att positionera sig för att skapa värde i varje process som bygger på förtroende, kommunikation och kunskap. Här menar respondenterna att de med bristande information och minimal påverkan kan hantera situationer och påverka sin egen situation i både produktions- och värdekedjan.

En av intervjufrågorna som ställdes tog upp hur respondenterna positionerar sig i produktionskedjan. Där svarade båda respondenter att de positionerar sig längst ned i kedjan utan någon vidare möjlighet att påverka denna position. Respondenterna tog även upp att på grund av denna positionering kommer de troligtvis inte heller att få mer betalt för sina produkter. Detta trots att respondenterna levererar till två olika mejerier i Sverige med varierande storlek. Det är dock inte bara positionen respondenterna inte ser sig kunna påverka utan även avräkningspriset och därmed lönsamheten på den primära produktionen i verksamheten. Det är en stor skillnad och en klyfta för vad lantbrukaren internt kan påverka och externt kan påverka. Kostnaderna internt kan verksamheterna kontrollera, men kostnader som tillkommer i produktionskedjan externt (se figur 4) för att sälja till slutkonsument kan inte lantbrukaren påverka. Unikt för lantbrukare inom mjölkproduktion är att både internt och externt är möjligheten att påverka intäkterna begränsade.

Relationen mellan mjölkproducenterna och mejerierna påverkades inte av storleken på mejerierna, utan båda respondenter tog upp att de litar på sina mejerier och leverantörer. Denna tillit inkluderade antagandet att aktörerna arbetar för mjölkproducenterna och ge ett så bra erbjudanden samt pris som möjligt.

5.2 Värdekedjan

En väsentlig del av Porters teori om värdekedja är att det ska försökas få ut ett högre värde efter varje process. Detta kan kopplas ihop med vad respondenterna har svarat, där de menar att de gör allt de kan för att skapa värde i varje process och samtidigt ha högsta möjliga kvalitet. För att öka kvaliteten på mjölken och djuromsorgen har en respondent flera anställda som tar hand om djuren och ser till att de mår bra. Han specificerade inte antalet anställda då detta varierade beroende på tidpunkt på året, men han tog upp att de lägger ungefär 16 000 timmar per år på gårdsnivå på enbart djuren. Verksamheten är inklusive detta näst intill självförsörjande på foder. Andra respondenten har även en del personal för att sköta djuren och se till att de mår så bra som möjligt för god produktion. Däremot har denna verksamhet mindre bra markförhållanden för att producera spannmål vilket betyder att han får köpa in den största delen kraftfoder och koncentrat. Detta stämmer överens med Porters teori om värdekedjan där företaget bör se till att få ut mer värde av varje produktionsprocess, något som båda företagen arbetar mot. I slutändan är det ändå konsumenternas upplevda värde som är målet för producenterna.

För att stödja den primära produktionen tar Porter upp i teorin gällande värdekedjan att de sekundära aktiviteterna är delar av värdekedjan som ska stödja den primära produktionen. För en lantbrukare med inriktning mjölkproduktion kan detta innebära sekundära aktiviteter som att bruka jordbruksmarken för att få foder till djuren. Primära aktiviteter är av stor väsentlighet inom mjölkproduktionen. Infrastrukturen är en stor del där lagar och regler måste följas som entreprenör inom mjölkproduktion för att verksamheten skall fortskrida. Respondenten Anders belyser dock en balansgång här med hur lagarna och reglerna hjälper eller stjälper. Fredrik belyser också i intervjun svårigheterna och begränsningen med resursanskaffningen som är en primär del av värdekedjan enligt teorin. Det finns väldigt begränsat med leverantörer.

En del inom Porters värdekedja i de primära aktiviteterna är i resursanskaffandet finna leverantörer och förhandla priser. Respondenterna belyser tydligt sina begränsningar här med en maktlöshet att påverka avräkningspriserna och marknadssituationen. Resursanskaffningen är en stor primär aktivitet inom

mjölproduktion och lantbruk. Minskas resursanskaffningen på en del i produktionskedjan kommer det påverka värdeskapandet på alla delar. Reduceras inköpet av handelsgödsel till jordbruket kommer avkastningen att minska. Minskar avkastningen kommer självförsörjningsgraden på foder till djuren att minska. Decimeras fodertillgången för djuren kommer produktionen per ko att minska och en negativ cirkel är skapad där mindre mjölk och mjölk med lägre kvalitet påverkar lönsamheten direkt.

Med hänvisning till Porters värdekedja samt insamlad empiri finns det begränsningar för lantbrukare. Branschen mjölkproduktion är ett unikt fenomen där lantbrukaren producerar utan vidare påverkan på försäljningspriset, vilket begränsar möjligheten att följa värdekedjan från start till slut enligt Porters teori.

När verksamheterna präglas av kostnadsökningar har respondenterna tänkt liknande, att fortsätta producera kvalitativ mjölk och helst ännu mer för att täcka upp för de högre kostnaderna. Detta leder till en icke aktualiserad värdeökning då de producerar större mängder kvalitativ mjölk med högre kostnader att täcka. Det betyder att konsumenterna får ta del av en vara med ett högre värde utan att behöva betala mer. Detta är dock ingenting mjölkproducenterna har kontroll över utan landar hos marknadsföringsavdelningen på mejerierna. Det är även något som respondenterna har belyst att de har full tillit att mejerierna gör allt de kan för att betala så bra som möjligt för mjölken som produceras. Värdet måste dock följa med även till slutkonsument.

Att mjölkproduktionen har påverkats är något som har framgått i intervjuerna där båda respondenter menar att mjölkpriset inte har utvecklats i samma takt som kostnadsökningarna. Detta har lett till kostnadsminskningar genom exempelvis minskat inköp av handelsgödsel eller att spara in på personal för att det helt enkelt inte finns pengar över till dessa poster. Detta är något som skiljer sig mellan respondenterna. Andra respondenten har valt att inte göra förändringar då han anser att det inte går att minska på kostnaderna utan att påverka produktionen negativt. Detta stämmer inte direkt överens med teorin. Där skall produkten generera ett ökat värde efter varje produktionsprocess där respondentens handlande inte stöts av Porters teori då kostnaderna blir högre än värdet.

En annan faktor som vi inte ser stämma överens med teorin är att det inte framgick av några respondenter att de aktivt samarbetar med andra organisationer där de utbyter information för att öka värde. Det som i Porters värdekedja kallas interorganisationellt system är inget som har tillämpats i dessa företag.

5.3 Kostnadsminimering och lönsamhet

Costs management handlar om kostnadshanteringsaktiviteter i ett företag och är det som belysts inom teorin (Anderson, 2005). Trots detta belyses även det faktum att ta hänsyn till alla intressenter inom produktions- och värdekedjan. För att ett företag ska kunna få långsiktigt hållbara vinster behöver alla intressenter ta ansvar tillsammans. Detta är någonting som belyses både av respondenterna, samt den debatt som förts i Dagens Nyheter (2022). Det går inte att mjölkproducenterna bär de ökade kostnaderna själva inom sin verksamhet. Kunderna, samhället, intressenterna och politiker behöver strukturera om produktionen för att lönsamhet skall nås, vilket Anderson (2005) även belyser. Anderson (2005) belyser antagandet i fall där optimeringen egentligen ligger vid företagets gränser, där den primära produktionen på gårdsnivå är så pass optimal som möjligt och det som behöver göras är att fler inom värdekedjan och produktionskedjan ska handla. Respondenterna belyser sin begränsning att påverka, men den strategiska kostnadshanteringen behöver sträcka sig utanför gårdens primära verksamhet.

Båda respondenter har belyst den primära innebörden av posterna där kostnaderna har ökat som mest. Dessa poster skall enligt respondenterna ha en direkt påverkan på den mängd mjölk som produceras samt dess kvalitet. Detta har lett till att Anders inte har vidtagit några åtgärder för att minska kostnaderna. Det är något som anses stämma överens med teorin där det kan finnas en ovilja att agera samt minska kostnaderna när det finns osäkerhet på marknaden. Fredrik som däremot hade vidtagit några mindre åtgärder, som att köpa in mindre handelsgödsel och potentiellt spara in på personal. De strategier som respondenterna har tagit fram är relativt lika. Båda har tagit upp vikten av att inte spara in på nödvändiga kostnadsposter för mjölkproduktionen. De strategier som Anders och Fredrik har valt att använda sig utav är alltså att försöka minska kostnader där det går, så länge dessa kostnadsminskningar inte påverkar mjölkproduktionen. Detta stämmer till viss del överens med teorin om kostnadshandling för att maximera lönsamheten. Respondenterna belyser dock begränsningarna med att hantera kostnaderna eftersom detta i sin tur kommer påverka den primära produktionen.

Trots geografiska olikheter har båda verksamheterna liknande insatsvaror. Undantag är att Fredrik, som är en konventionell mjölkproducent även har inköp av handelsgödsel. Stora skillnaden mellan respondenterna är vad de har för avräkningspriser, vilket påverkar strategi för kostnadsminimering. Anders som levererar mjölk för 5,68 kronor per liter till det större internationella mejeriet anser sig inte ha ett behov av att kostnadsminimera verksamheten ytterligare i nuläget. Fredrik som levererar mjölk för 4,50 kronor per liter till det mindre mejeriet känner dock av ett behov att kostnadsminimera verksamheten ytterligare.

Båda respondenter har god koll på produktionen samt ekonomin kring denna, de betonar att de vet vad insatsvarorna kostar samt hur detta påverkar kostnader minus intäkter i företaget. Detta ser vi stämma överens med teorin som säger att ekonomistyrningen grundar sig i resultat och kostnader subtraherat med intäkter för verksamheter. Det tas även upp i teorin att mjölkproducenterna bör utvärdera sina produktions samt värdekedja för att se om de kan kostnadsminimera på enstaka delar. Detta är något som mjölkproducenterna själva också har gjort, de menar att det inte längre finns några kostnadsminimeringar de kan göra som inte påverkar mjölkproduktionen negativt. Detta kan även kopplas till kostnadshantering där producenternas motivation, kompetens samt verksamhetens begränsningar hanterar kostnaderna i förhållande till efterfrågan. Det tas även upp att de marginalförbättringar som verksamheterna söker inte kommer av endast en viss förändring. Även detta kan kopplas till empirin där båda respondenter menar att de inte kan minska kostnaden på enbart en del av verksamheten för att göra den lönsam.

6. Diskussion

Diskussionen har för avsikt att analysera och diskutera insamlad empiri tillsammans med de teorier som presenterats. Syftet med studien var att undersöka hur svenska mjölkproducenter påverkas när priset på insatsvarorna ökar i den primära produktionen. I och med ett ostabilt läge i omvärlden och ett ökat inflationstryck skapas osäkerhet på marknaden för lantbrukssektorn och livsmedelsproduktionen. Detta i sin tur medför ökade kostnader för den primära produktionen gällande drivmedel, el, foder och handelsgödsel. Det krävs förändring för att lönsamhet skall finnas inom det svenska lantbruket och den svenska mjölkproduktionen med en långsiktighet hos konsumenter, politiker och producenter.

Respondenten belyser att Sverige ligger i framkant gällande mycket inom mjölkproduktionen. Där bland annat utsläpp av metan. Det är ofta som lantbrukssektorn med produktion som inkluderar kor får höra att det är deras verksamhet som markant påverkar miljön negativt. Historiskt hade Sverige betydande större del kor på landsbygden, men växthusgaserna var också mindre under denna tid. Här belyses tillsammans med insamlad empiri den minskade kunskapen och kommunikationen som sker mellan landsbygd och samhälle, som respondenterna inkluderade och belyste i den insamlade empirin. Trots att detta inte var ett fokus i avhandlingen väljs detta att presenteras då respondenterna belyste detta upprepande.

Klyftan ökar i samhället och det är många som inte har kunskap om vad mjölkproduktion är eller innebär. Samhället ser enbart mjölken som står på hyllan i livsmedelsbutiken och funderar inte mer över hur eller var livsmedel som mjölk, ost, grädde med mera ursprungligen kommer från. Detta medför en bristande kommunikation som speglas mycket på vad konsumenten är villig att betala eller inte. Eftersom konsumenten inte har kunskap om produktionen och det värde som inkluderas i svenskproducerat livsmedel, finns inte en vilja eller förståelse att betala för varan heller. Detta kopplas till Porters teori om värdekedja där producent bör få betalt för de värden som skapas i produktionen. Det är en otrolig prispress på livsmedel generellt och konkurrensen idag för lantbrukare är inte enbart nationellt, utan inkluderar konkurrens med hela världsmarknaden. Entreprenörer inom lantbrukssektorn arbetar påtagligt mycket med costs management, men till slut nås en punkt där kostnaderna inte kan minskas mer. Här är det ökade intäkter som behövs vilket tydligt kan kopplas till teorin gällande ekonomistyrning.

Rådande omständigheter kan antingen ses som en marknadsturbulens eller skapa en strategiförändring. Marknadsturbulens innebär att det är en situation som ska hanteras med sedan återgång till normalläge. Att få en strategiförändring innebär i stället att marknaden kommer att ändra sig och inte återgå. Ska lantbrukarna agera

eller inte när marknaden påverkas på grund av ökade priser på insatsvaror? Diskussionen landar här att oavsett typ av situation nu behövs en förändring inom lantbruket för mjölkproducenter. Lantbrukarna befinner sig i en ohållbar situation där strategiska förändringar måste ske, men ur ett större perspektiv än enbart lantbrukaren själv. Konsumenterna behöver få förståelse för produktionen och det värde som skapas, produktionskedjan måste hjälpa att skapa värde i produktionen på gården och politikerna måste göra aktiva handlingar för förändring. Producenterna måste få betalt för vad de producerar. Det är en långsiktig omställning, men det måste göras för att svenskproducerade livsmedel skall finnas kvar vilket respondenterna belyser.

Det existerar flertalet mervärden i svenskproducerade livsmedel. Svenska producenter har avsevärt fler regler och lagar att följa i sin produktion jämförande andra länder. Baserat på insamlad empiri innebär detta också att mjölkproducenter i Sverige har högre kostnader jämförande andra producenter i andra länder. Ökar priset på svenskproducerade varor görs antagandet att konsumenten kommer konsumera det importerade och billigare, återigen kopplat till den otroliga prispress som är på livsmedel. Motsägelsefullt blir detta då de importerade livsmedlet inte följer de lagar och regler som svenskproducerat skall följa, men import görs av varorna och konsumeras. En bristande förståelse för produktionen återfinns och hur kommunikationen genom hela produktion- och värdekedjan är bristande. Bosatta i Sverige ska självklart kunna konsumera svenskproducerade livsmedel och här är det en politisk fråga att inte romantisera det svenskproducerade. Krav sätts på producenter med mängder av lagar och regler, men vad sätts det för krav på den enskilda konsumenten, återförsäljaren, beslutsfattaren och styrningen av samhället.

Båda respondenter belyser att den svenska mjölkproduktionen är väldigt effektiv i att producera mjölk. Det togs även upp att det bästa en mjölkproducent kan göra är att få djuren att producera så mycket mjölk som möjligt för att maximera intäkterna. Hos respondenterna är detta ett fokusområde då båda anser att god samt hög produktion är det tillvägagångssätt som de internt kan påverka för att öka intäkterna utan att påverka kvaliteten samt mängden producerad mjölk. En ökning av intäkterna är inte enbart viktigt för verksamhetens likviditet utan även ur en miljömässig synpunkt, då korna släpper ut metan och koldioxid oavsett mängd mjölk som produceras. Om den svenska mjölkproduktionen skulle behöva konkurrera med import av liknande varor finns det en stor risk att svensk produktion likvideras. Detta är något som respondenterna också belyser, att det inte har någon större betydelse om de får sju eller åtta kronor per liter mjölk om inte någon väljer att konsumera den mjölken. Det trots att den svenska mjölkproduktionen har flertal mervärden som gynnar hela samhället, till exempel har den svenska mjölkproduktionen ett högre krav på djurskydd samt djurhälsa än de flesta länderna i Europa. Dessutom används det mindre antibiotika i den svenska

mjölkproduktionen. Ytterligare ett mervärde är bidraget till den svenska landsbygdens utveckling. Dessa mervärden behöver kommuniceras tydligare till slutkonsumenten att den svenska mjölkproduktionen inte bara levererar mjölk utan även mervärden.

De åtgärder som mjölkproducenterna har vidtagit har inte räckt till för att hålla verksamheten fortsatt lönsam, detta är något som båda respondenter oroar sig över. Respondenterna belyser också att oron inte har minskat sedan invasionen av Ukraina utan snarare ökat då de inte ser något ljus i slutet av tunneln. Deras strategi för att överleva denna situation är att fortsätta producera högkvalitativ mjölk och helst ännu mer utav den, vilket också kan skapa en icke-aktualiserad värdeökning av mjölken. Detta är något som sker när produkten som produceras får ett högre värde utan att priset på produkten ökar avsevärt, till exempel vid en kostnadsökning för att täcka upp de nya kostnaderna.

Den åtgärd som respondenterna tycker bör ske är en ökning av mjölkpriset. De belyser att den ökning som har skett är ett steg i god riktning men att det inte räcker för att täcka de ökade kostnaderna. Respondenterna vill inte ha mera bidrag, utan en faktiskt prisökning som täcker upp de kostnaderna verksamheterna har i den primära produktionen. Respondenterna menar att konsumenterna för länge har betalat för lite för livsmedelsprodukterna. Supply chain managementteorin belyser det glapp som är i produktionskedjan gällande parternas stora variation i lönsamhet. Det är även en stor skillnad på lantbrukares avräkningspriser jämförande med vad konsument betalar. De andra parterna i produktionskedjan riskerar inte sina verksamheter och produktionen sker med lönsamhet. Lantbrukare ropar efter hjälp, men inte någon mer stans syns rubriker där inkluderade aktörer i produktionskedjan riskerar likvidering. Produktionskedjan behöver bli mer transparent och intim där lantbrukaren och mjölkproducenten behöver få betalt för vad som produceras.

7. Slutsats

Detta avslutande kapitel kommer det resultat som har redogjorts att sammanfattas för att konfrontera studiens syfte samt besvara den forskningsfråga som behandlats. Det kommer även att framföras en kritiskt reflektion samt förslag till vidare forskning.

7.1 Slutsats utifrån forskningsfrågor

Studiens syfte var att undersöka svenska mjölkproducenter samt analysera hur de påverkas när priset på insatsvaror ökar. Empirin som behandlats skall användas för att besvara forskningsfrågan. Men det skall även jämföras med teorierna för att se hur respondenternas åsikter samt resonemang skiljer sig från hur teorierna ser på problemet.

Forskningsfrågan är följande:

1. Vad gör svenska mjölkproducenter för att bibehålla lönsamhet i produktionen när priset på insatsvaror ökar?

Mjölkproducenter är en del av lantbruket som blivit utsatt på grund av de ökade kostnaderna på insatsvaror i primärproduktionen. Det har varit tydligt att mjölkproducenterna inte gör allt för stora ändringar för att försöka bibehålla lönsamheten. Det identifieras en handfallenhet att kunna agera från den enskilde producenten. Det som fokuseras på i stället är en fortsatt god kvalitet på mjölken och dess produktionsprocesser. Detta då en kostnadsminskning i en del av produktionsprocessen i sin tur kom att påverka resterande delar av processerna negativt med mindre skördar, mindre produktion av mjölk samt sämre kvalitet på mjölken.

Resultatet visar att de åtgärder den enskilde mjölkproducenten kan tänka sig vidta inte räcker till för att de skall bibehålla lönsamhet i verksamheten eller produktionen av mjölk. Det krävs ett högre pris för det som produceras och en större transparens genom hela produktionskedjan. Konsumenterna behöver insikt i produktionen och producenterna behöver ha större möjlighet att påverka produktionskedjan för att ge värde. Kommunikation genom hela kedjan ger en kontinuitet som är viktig för både producent, konsument, grossist, leverantör med flera aktörer inom hela produktions- och värdekedjan. Författarna menar att det krävs en ökad kunskap om lantbruk och mjölkproduktion för att slutkonsumenterna skall få insikt i vad som krävs för att producera mjölken samt ytterligare

mejeriprodukter. Detta i kombination till en balans och mer rättvis fördelning av de intäkter som uppstår i hela ledet från produktion till slutkonsument.

7.2 Kritisk reflektion

Det var även endast män som deltog i studien vilket kan bero på att det är en mansdominerad bransch och författarna hade svårt att hitta kvinnliga respondenter med ledande befattning inom mjölkproduktion i lantbrukssektorn. Även detta kan ha haft en påverkan på studiens resultat då kvinnor inom branschen kan ha haft andra åsikter, perspektiv, kunskap och insyn än de respondenter som behandlats.

Ytterligare att ha i åtanke är att det enbart var två respondenter till den insamlade empirin. För att få en tydligare bild av hur påverkade mjölkproducenter blir när priserna på insatsvaror ökar hade det varit till det bättre att inkludera fler respondenter från fler geografiska platser.

7.3 Förslag till vidare forskning

Ett alternativ till vidare forskning inom ämnet skulle vara att inkludera ett större antal respondenter samt att urvalet görs på ett ytterligare oberoende vis. Ytterligare alternativ till vidare forskning är att inkludera samtliga aktörer i produktionskedjan för att få en helhetsbild av produktionen och värdet av mjölkproduktionen i Sverige. Författarna rekommenderar därför att ett kvalitativ studie där lönsamheten för mjölkproducenter jämförs med lönsamheten för inkluderande aktörerna undersöks för att identifiera var och varför strategin brister för att den primära producenten inte finner en lönsamhet i sin produktion. Denna undersökning kan genomföras genom att följa ett antal mjölkproducenter genom hela produktionskedja och definiera vart i kedjan värde skapas, samt varför avräkningspriserna för producenterna och konsumentens förståelse inte samspekar.

Forskning gällande mjölkproducenternas lönsamhet saknas som den primära delen av en stor och omfattande produktions- och värdekedja. Författarna menar att forskning inom detta område krävs för att kunna förstå mjölkproducenternas problematik gällande lönsam produktion och verksamhet, men även för att kommunicera förståelse, insikt och värde för hur mjölkproduktionens process faktiskt är till att konsumenten kan välja ett paket med mjölk på hyllan i närmaste livsmedelsbutik.

Ytterligare tanke till vidare forskning är att göra en grundligare studie i hur det skiljer sig eller inte i hur påverkat ett företag blir av ökade priser på insatsvaror beroende på produktionsform. Tankar till denna studie är att se om det är någon skillnad i känsligheten om det är ekologisk mjölkproduktion eller konventionell mjölkproduktion.

Referenser

Böcker och tidskrifter

- Ax, C., Johansson, C. och Kullvén, H. (2009). *Den nya ekonomistyrningen*, upplaga 4. Liber: Malmö (9789147110964).
- Bryman, A. och Bell, E. (2017). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*, upplaga 3. Liber: Stockholm (9789147112074).
- DeCarlo, M. (2018). *Scientific Inquiry in Social Work: 7.3 Unit of analysis and unit of observation*. Open Social Work Education: Roanoke, VA. Hämtad via: <https://scientificinquiryinsocialwork.pressbooks.com/>.
- Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance* (11-15). Hämtad via: [https://www.albany.edu/~gs149266/Porter%20\(1985\)%20-%20chapter%201.pdf](https://www.albany.edu/~gs149266/Porter%20(1985)%20-%20chapter%201.pdf).

Rapporter och uppsatser

- Anderson, S. W. (2005). *Managing Costs and Cost Structure throughout the Value Chain: Research on Strategic Cost Management*. Rice University, University of Melbourne. Tillgänglig: https://www.academia.edu/24786717/Managing_Costs_and_Cost_Structure_throughout_the_Value_Chain_Research_on_Strategic_Cost_Management.
- Jordbruksverket (2012). *Marknadsöversikt – mjölk och mejeriprodukter*. Enheten för handel och marknad: Lukkarinen, J. och Öberg, Å. L. Rapport 2012:7. Tillgänglig: https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra12_7.pdf.
- Lambert, D. M. och Cooper, M. C. (2000). *Industrial Marketing Management: Issues in Supply Chain Management*, volym 29. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0019850199001133>.
- Lantbruksbarometern (2022). *Sveriges lantbrukare upplever det allt tuffare att få ihop ekonomin*. Pressmeddelande Lantbruksbarometern 2022-03-17. Tillgänglig: <https://mb.cision.com/Public/67/3526157/b153a7ae7f10e427.pdf>.
- Tan, K. C. (2000). *A framework of supply chain management literature*. University of Nevada Las Vegas, College of Business, Department of Management. NV 89154–6009. Tillgänglig: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0969701200000204?token=62C658E2210BEEADA3529260D3434BFE6CF289E027D8C10F63C3F21DB17773721F89ABA1344F05C26441EE5E8F364AE8&originRegion=eu-west-1&originCreation=20220519085409>.

Internetkällor

- Dagens Nyheter (2022). "Hög risk för tvärbroms i svensk mjölkproduktion".
<https://www.dn.se/debatt/hog-risk-for-tvarbroms-i-svensk-mjolkproduktion/>
(hämtad 2022-04-11).
- Jordbruksaktuellt (2022). *Högsta inflationen sedan 1991*.
<https://www.ja.se/artikel/2230567/hgsta-inflationen-sedan-1991.html> (hämtad
2022-05-10).
- Jordbruksverket (2022). *Mervärden hos svensk mat*. <https://jordbruksverket.se/mat-och-drycker/hallbar-produktion-och-konsumtion-av-mat/mervarden-hos-svensk-mat>
(hämtad 2022-01-04).
- SLU (2022). *Om SLU Future Food*. <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/futurefood/om-oss/> (hämtad 2022-05-10).

Muntliga källor

- Roos, Annie. (2021). *Forskningsetik*. Muntlig föreläsning i kursen FÖ0447
Grundläggande företagsekonomisk metodkurs, HT 2021. Sveriges
lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi: Uppsala.
- Eriksson, Anders. (2022). Intervju 2022-05-06 med Anders Eriksson, Kjulsta Mjök AB.
- Johansson, Fredrik. (2022). Intervju 2022-05-06 med Fredrik Johansson, Bredsjö
Lantbruk.

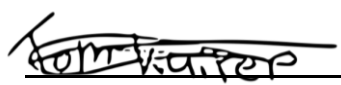
Tack

Vi vill börja med att rikta ett stort tack till Anders Eriksson, Kjulsta Mjök AB i Södermanland, och Fredrik Johansson, Bredsjö Lantbruk i Uppland, som tagit sig tiden att delta i vår studie och gjort det möjligt för oss att avhandla ett för oss mycket intressant och viktigt område för att påverka genom forskning.

Vi vill också rikta ett stort tack till vår handledare Richard Ferguson som med stort engagemang väglett oss genom arbetets gång. Författandet har varit mycket lärorikt men samtidigt utmanande och givande som gett oss långsiktiga erfarenheter att ta med oss i vår fortsatta utbildning. Ett tack riktas även till SLU Future Food som gett inspiration till avhandlingen.

Uppsala 2022

Sofia Kjellberg

Tom Kuiper

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuformuläret

Intervju med gårdens namn

Allmän information

Första sidan med överenskommelser och godkännanden kommer att sparas hos upphovsmännen Sofia Kjellberg och Tom Kuiper i ett år efter publicering.

Godkännande av publicering av examensarbetet via SLU kommer godkännas av upphovsmännen. Publiceringen innefattar från SLUs sida att:

*Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (PDF-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:*

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

Du som intervjuperson har rätten att avsluta pågående intervju när som utan motivering samt välja att inte besvara ställd fråga.

Intervjun är en så kallad semistrukturerad intervju där vi värdesätter och önskar att du som respondent skall besvara frågorna utifrån egna erfarenheter, värderingar och situation. Egna synpunkter från er sida är mer än välkomna där du väljer vad du vill fokusera på för din verksamhet eller tillägga.

Är det okej för dig som intervjuperson att vi spelar in intervjun för arbetet, som sedan transkriberas efter slutfört arbete senast den 15 juni 2022?

Ja, det är okej.

Nej, det är inte okej.

---

datum

---

underskrift

Namn:

Position inom verksamheten:

Intervju utförd:

Deltagare vid intervjun:

Önskar ni som person samt er verksamhet behålla anonymitet i rapporten?

Ja.

Nej.

---

datum

---

underskrift

När startades verksamheten för mjölkproduktion? Och hur länge har ni varit verksamma inom mjölkproduktion? Och av dessa år, hur länge har ni ansvarat för driften inom verksamheten?

Varför valde ni att inrikta er på mjölkproduktion?

Vad har ni för utbildning inom området? Och vad har ni för övrig utbildning?

Hur är er syn på svensk mjölkproduktion idag, både utifrån er verksamhet men även utifrån branschen generellt.

Kan ni kortfattat beskriva eran produktionskedja

Vilka är era främsta insatsvaror för den primära produktionen i verksamheten?

Hur har eran lönsamhet påverkats av de förändrade kostnaderna på insatsvarorna? - hur har kostnaden samt intäkten per liter mjölk ändrats?

Hur har kostnaden samt intäkten per liter mjölk ändrats specificerat till år 2020 - 2022 för er verksamhet?

Vilka åtgärder har företaget vidtagit för att bibehålla lönsamhet i mjölkproduktionen?

Detta kan vara förändrade försäljningsstrategier, positioneringen i värdekedjan, extern och intern verksamhet med flera.

Om företaget vidtagit åtgärder: Har dessa åtgärder varit tillräckliga för att bibehålla lönsamhet? - Är det möjligt att bibehålla liknande lönsamhet på egen hand?

Vad anser ni bör ändras eller göras för att mjölkproduktionen skall vara fortsatt lönsam i Sverige?

Var skulle ni positionera er i värdekedjan utifrån er verksamhet? - och hur mycket anser ni företaget kan påverka sin position i denna?

Har företaget god insyn i varje produktionsprocess? -om ja, vilka åtgärder har vidtagits för kostnadsminimering? -om nej, kan ni utveckla varför?

Kunde ni förutspå kostnadsökningen på insatsvarorna? Vad var er strategi?

Avslutande ord

Innan publicering, examination och slutförande av rapporten vill vi att ni godkänner sammanställningen av intervjun vi haft, att ni godkänner hur vi använder informationen vi fått från er samt att överenskommelser om etiska aspekter som anonymitet godkänns av er för er trygghet.

Examinationsdatum för slutinlämningen är 5 juni 2022, där insamlat material kommer transkriberas när godkännande från intervjuperson och examinator har skett.

Väljer någon av respondenterna anonymitet kommer alla att vara anonyma i rapporten.

Skulle det under processens gång uppstå funderingar, frågor eller dylikt får ni mer än gärna kontakta oss för svar och kommunikation. Vi kommer arbeta med största möjliga transparens gentemot er för ömsesidig trygghet.

Bilaga 2: Godkännande innan publicering

Godkännande innan publicering

Jag godkänner den text som ni har formulerat och godkänner att min intervju är en del av empirin i kandidatarbetet *Insatsvaror i produktionen, hur svenska mjölkproducenter påverkas när priset på insatsvaror ökar*. Jag godkänner även att det som är formulerat stämmer överens med mina svar på intervjufrågorna och att jag utan påverkan från upphovsmännen varit en del av studien.

Godkänner ni den text som formulerats i uppsatsen som berör dig och din verksamhet?

Ja, jag godkänner.

Nej, jag godkänner inte.

_____

datum

_____

underskrift

Om textens formulering inte godkänns kommer jag bistå med invändningar på ändringar för godkännande nedan samt läsa texten igen med en ny förfrågan.

Mina invändningar är att:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (PDF-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.